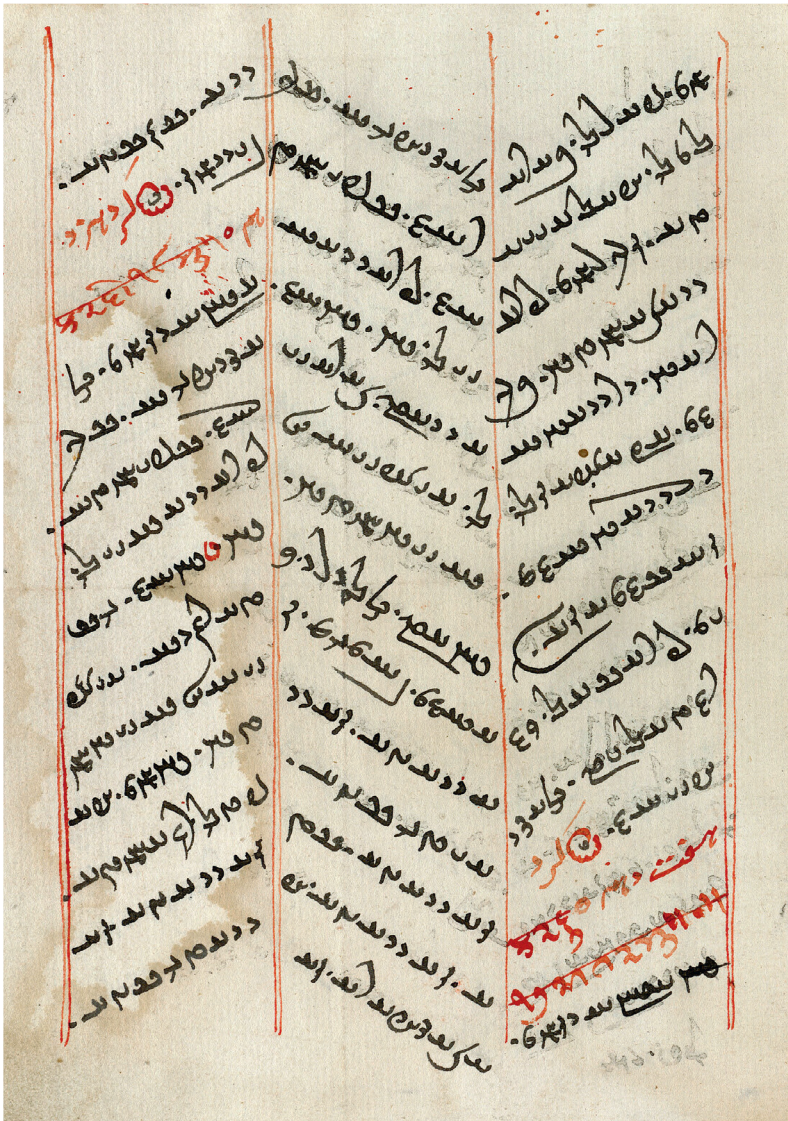

NYHEDSBREV

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 24
(ISSN: 2445-9984). Redaktionen afsluttet medio juni 2026
Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen
Redaktion:

Caroline H.V. Boolsen · chvb@dsl.dk
Tine Nordentoft Thorsen · tnt@dsl.dk

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Christians Brygge 1, 1219 København K
Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14
Mail: sekretariat@dsl.dk · Telefon: 33 13 06 60
Hjemmeside: dsl.dk

Forsiden: Den zoroastriske tekst *Farwardin Yasht* (avestisk og sanskrit), s. 13b i: Cod. Iran 14 (1700-1799). Købt i Bombay 1820 af Rasmus Rask (se også s. 7), og nu en del af *Orientalisk Samling*, Det Kgl. Bibliotek.

PRESSEKLIP

»Genudgivelsen af *Berlin som tysk Rigshovedstad* fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab smukt varetaget af lektor Sten Rasmussens forarbejder fuldført af lektor Per Dahl og professor Per Øhrgaard med et imponerende notebind af systematiske oplysninger viser om ikke andet og mere Georg Brandes' bredde som journalistisk skribent. Den samlede artikelsamling bærer mesterværkets præg.«
Georg Metz, *Information*, 6. november 2025

»Hvem vidste, at vi havde brug for disse smalle, gigantiske udgivelser? Dette livsmod, denne Europa-længsel, disse lyriske raserier over småligheden, denne afvisning af at lade apatien tage over. Så hellere dø af en avisartikel.«
Rasmus Vangshardt, *Kristeligt Dagblad*, 6. december 2025 (om de to udgivelser: *Peter Nansens brevvexling med Edvard og Georg Brandes* og *Georg Brandes' Berlin som tysk Rigshovedstad*)

»Og der er endnu engang grund til at råbe højt hurra for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, der i den grad tager sin opgave som forvalter og formidler af dansk litteratur på sig.«
Henrik Højgaard Sejerkilde, *Jyllandsposten*, 9. juni 2026

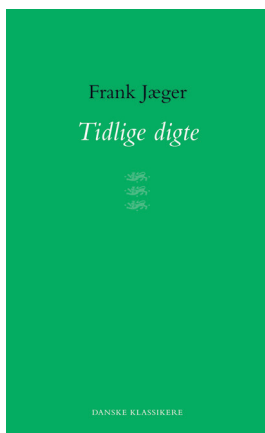

Den Danske Ordbog er, ikke overraskende, Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs mest benyttede ressource. Men den er langt fra den eneste ordbog på vores ordbogsplatform, Ordnet. Her ligger hele tolv ordbøger frit tilgængeligt, bl.a. *Ordbog over det danske Sprog*, *Meyers Fremmedordbog*, *Moths Ordbog* og *Gammeldansk Ordbog*. Tilsammen giver de indblik i det danske sprogs ordforråd gennem 900 år, fra middelalderen til i dag, suppleret med nabosproget svensk (*Svensk-Dansk Ordbog*) og de to klassiske sprog (*Latinsk-Dansk* og *Græsk-Dansk Ordbog*).

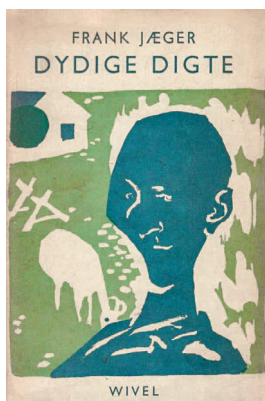
Men modsat *Den Danske Ordbog* har de elleve andre ordbøger levet et lidt tilbagetrukket liv på ordbogsplatformen. Vi har længe ønsket at gøre dem mere synlige, og det er de blevet nu. Den 4. juni lancerede vi en ny version af Ordnet (på adressen *ordnet.dk*), der byder på betydeligt forbedrede navigationsmuligheder i et overskueligt og brugervenligt design. Således ledsages søgeresultaterne af korte uddrag af betydningsbeskrivelserne så man med det samme kan pejle sig ind på hvilket af søgeresultaterne – altså hvilket ordopslag i hvilken ordbog – der er relevant. For medmindre man aktivt har udvalgt en enkelt ordbog, slår man op i alle ordbøgerne på én gang. Man er garanteret at få udvidet sin sproglige horisont.

Og for den der har brug for hjælp til at forstå et ord i en ældre tekst, dvs. en tekst fra før 1950, er disse ordbøger et uundværligt hjælpemiddel. Med den nye ordbogsplatform er Det Danske Sprog- og Litteraturselskab derfor endnu bedre rustet til at varetage en af sine kerneopgaver, at formidle dansk litteratur fra middelalderen til i dag.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

Frank Jæger: Tidlige digte udkom den 22. maj i år

Forsiden til Frank Jægers Dydige digte fra 1948, tegnet af Gösta la Cour

Den 19. juni ville Frank Jæger (1926-1977) være fyldt 100 år. I den anledning genudgiver Det Danske Sprog- og Litteraturselskab de tidlige digte i serien *Danske Klassikere* med tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Lotte Thyrring Andersen. Udgivelsen er kommet i stand med støtte fra Moth-Lunds Fond. Der er tale om debutsamlingen *Dydige digte* (1948), *Morgenens trompet* (1949), *De 5 aarstider* (1950) og *Tyren* (1953), som udkommer i ét bind. Forfatterskabet inddeles gerne efter digterens bopæle, og den første periode betegnes som Farumtiden, efter hvor han boede med sin hustru Kirsten fra 1948 til 1954. Men de tidlige digte er ikke kun geografisk forbundne; de blev alle udgivet på Wivels Forlag, og de blev til i den periode, hvor tidsskriftet *Heretica* udkom med sine seks årgange (1948-53). Omdrejningspunkt i de fire samlinger er valget af 'det lille liv' med de mange yndefulde skildringer af poetens hverdag i den nordsjællandske natur. Men også med de mørke og sorgfulde sider, som sætter lyset i relief:

Vi, der vælger livet,
 gaar en dag paa tværs af vejen,
 ender i et efteraar.
 Vi faar regnen, natten, landet
 trykket ind mod vore hjerter,
 mens vi gaar.

(fra »Haandslag til Tony«, *Dydige digte*)

Lotte Thyrring Andersen · lta@kb.dk

NY TRYKT UDGAVE AF GEORG BRANDES' HOVEDSTRØMNINGER

Næppe noget værk i dansk litteratur- og kulturhistorie har haft samme gennemslagskraft som Georg Brandes' *Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur*. Værket skabte ikke blot epoke i Danmark, men gav også massiv genlyd i resten af Europa.

Hovedstrømninger udspringer af de berømte forelæsninger, som Brandes indledte på Københavns Universitet den 3. november 1871 kl. 18.00. Her rettede han angreb mod samfundets daværende bærende institutioner – kristendommen, patriotismen og patriarkatet. Hovedemnet var en ambitiøs sammenligning af udviklingen i den franske, tyske og engelske litteratur siden oplysningstiden. Samtidig med at Brandes opfordrede forfatterne til at »sætte problemer under debat« og indvarslede den nye æra i Danmark, som han senere selv døbte »Det Moderne Gennembrud«, præsenterede han et nyt sammenlignende analytisk blik på litteraturen og kulturen.

Brandes' værk blev udgivet i seks bind fra 1872 til 1890, og det er disse første-udgaver, der danner grundlaget for den nye udgave. Værkets internationale og skelsættende betydning stod i centrum for forsknings- og udgivelsesprojektet *Digitale Hovedstrømninger* (2016-2019). Her udarbejdede man den første tekstkritiske udgave af værket nogensinde, som kan tilgås på georgbrandes.dk.

Hovedstrømninger er ikke udelukkende et litteraturhistorisk dokument. Det er litteratur i sin egen ret, udfoldet i en klar og gnistrende prosa som »et drama i seks akter«. Derfor har det været et stort ønske for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, at den nye udgave også skulle udgives i den trykte bogs mere læsevenlige form. Til august udkommer værket hos forlaget Gutkind i to bind ledsaget af et bind med essays af fremtrædende Brandes-kendere. Udgaven er finansieret af Carlsbergfondet.

Georg Brandes: Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur, bind 1

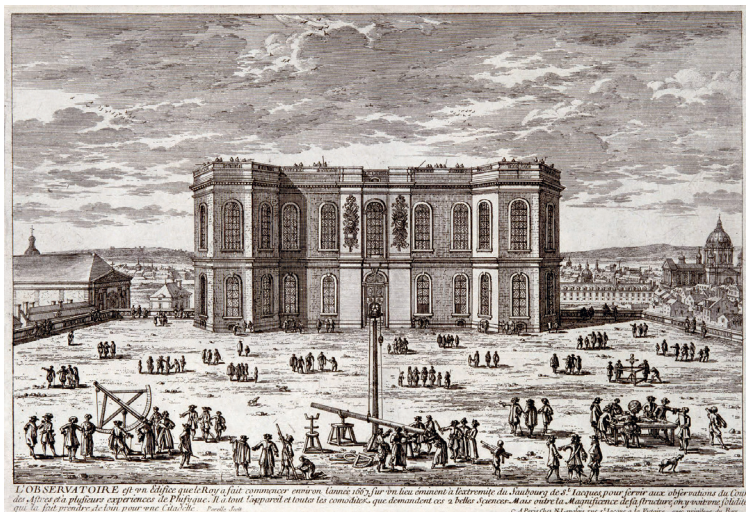
Jens Bjerring-Hansen · jbh@hum.ku.dk

På mødet i Académie royale de sciences i Paris den 21. november 1676 fremlagde Ole Rømer resultatet af sine studier over formørkelser af Jupiters inderste måne: lys udbreder sig ikke øjeblikkeligt, som man ellers antog, men med en vis begrænset – omend meget stor – hastighed. Resultatet blev angrebet i de følgende uger af Rømers berømte kollega J.-D. Cassini, der var blevet headhuntet til Paris som den førende ekspert i netop Jupiters måner. Det ejendommelige er nu, at det faktisk var Cassini, der først meddelte dette resultat til Akademiet, nemlig allerede den 22. august samme år. Det har givet anledning til formodninger om, at opdagelsen i virkeligheden skyldtes Cassini, og at Cassini talte usandt, når han senere tilskrev Rømer idéen.

I anledning af 350-året for opdagelsen genudgiver vi Rømers artikel fra 1676 sammen med relevant kildemateriale i en lille bog: *Ole Rømers opdagelse af lysets tøven*. Vi rekonstruerer begivenhedsforløbet og viser, at Rømer var alene om opdagelsen.

Claus Fabricius · claus@fqa.ub.edu og

Chr. Gorm Tortzen · gorm.tortzen@gmail.com

Observatoire de Paris, opført 1667-71 af Claude Perrault. Radering af Adam Perelle (1638-95).

RASMUS RASK

Kendskabet til Rasmus Rask begrænser sig for manges vedkommende til hans gravsten på Assistens Kirkegård, men med projektet *Rasmus Rasks afhandlinger, breve og dagbøger* vil det blive lettere at komme ind under huden på den store sprogforsker. Der gemmer sig nemlig mange guldkorn i hans efterladte korrespondancer og dagbogsnotater. For eksempel skrev han i 1812 til H.C. Ørsted med argumenter for og imod de nye ord *ilt* og *brint*. I 1818 sendte han fra Rusland et brev til Rasmus Nyerup med en komisk beskrivelse af et teaterbesøg, hvor han for én rubel »havde den dejligste Udsigt af Verden til Suflörens Bag«. I dagbogen kan man bl.a. læse en levende beskrivelse af Rasks besøg på Kalmar Slot, hvor den gamle Unionssal blev brugt til kornmagasin, og Margrete 1.s trone »som har staaet der i den ene Krog til nu for kort Tid siden«, var blevet solgt for et par skilling som brændsel.

Projektet, der er finansieret af Carlsbergfondet, løber til og med 2027, og teksterne vil blive udgivet på Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs videnskabshistoriske tekstportal på tekstnet.dk.

Caroline H.V. Boolsen · chvb@dsl.dk

Gravmælet over Rasmus Rask er indgraveret med fire af de sprog, som han havde studeret mest indgående gennem sit korte liv: islandsk (med runer), arabisk, sanskrit og dansk (med hans egen håndskrift).

SAXO GENNEM 450 ÅR

1898:

Ej jeg jer vækker
til Vin eller Viv,
men til Hildes
haarde Leg.

2000:

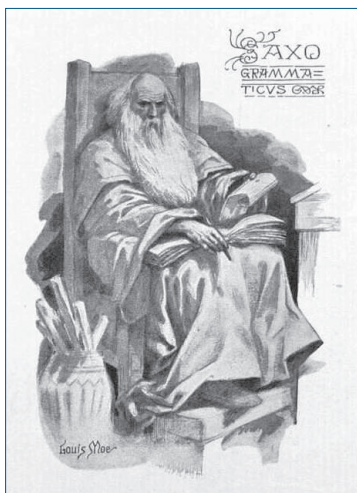
Nej, jeg kalder jer slet ikke op for at fjase med tøser,
blidt at klappe en blød lille kind eller ømt trykke søde
kys på en kvindelig mund og kramme de sarte små bryster,
eller at svælge i strømmende vin, la' hænderne glide
over et silkeblødt lår og glane på snehvide arme.
Nej, jeg kalder jer op til krigsgudens bitreste kampe.

Det her er to forskellige – meget forskellige – oversættelser af den samme passage i Saxos Danmarkshistorie. Det er tydeligt at der kan ske en del på 100 år. De to eksempler er udtryk for hver sin holdning til Saxos tekst og overhovedet til det at oversætte.

Det er de færreste litterære værker man kan følge i en lang række af oversættelser fra renessancen til i dag. Bibelen er det oplagte eksempel. Men Saxos Danmarkshistorie er et andet. Seks komplette oversættelser er det blevet til fra Anders Sørensen Vedels (1575) til Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs ved Peter Zeeberg (2000). Efter sommerferien udkommer en lille bog, hvor den seneste oversætter først gennemgår alle forgængerne og viser hvordan de hver for sig er udtryk for deres tid – og derpå forsøger at betragte sin egen version ud fra samme synsvinkel.

Bogen er Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs bidrag til serien *Babette*, der udgives af forlaget U Press. Peter Zeebergs *Saxo gennem 450 år* udkommer august 2026.

Peter Zeeberg · pz@dsl.dk

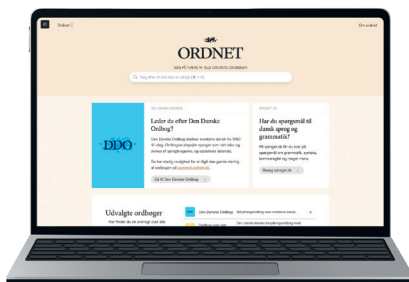
To forskellige opfattelser af Saxo tegnet af Louis Moe til Fr. Winkel Horns oversættelse (1898) og Gudmund Hentze til et genoptryk af Grundtvigs oversættelse (1924).

NYT ORDNET SAMLER 12 ORDBØGER OG 900 ÅRS DANSK SPROG

Den 4. juni lancerede Det Danske Sprog- og Litteraturselskab en ny version af ordbogsplatformen Ordnet (*ordnet.dk*). Med hele 12 ordbøger samlet på ét site bliver det nu muligt at søge i mere end 900 års dansk sprog fra én fælles indgang.

12 ORDBØGER SAMLET PÅ ÉN PLATFORM

Den nye platform samler ordbøger der tilsammen beskriver dansk sprog fra middelalderen til i dag – fra *Gammeldansk Ordbog* til *Den Danske Ordbog*. Her findes også blandt andet *Ordbog over det danske Sprog*, *Meyers Fremmedordbog* samt *Svensk-Dansk*, *Latinsk-Dansk* og *Græsk-Dansk Ordbog*. Platformen giver fri adgang til pålidelige og videnskabeligt baserede opslagsværker om dansk sprog og sproghistorie.

NU BLIVER DET NEMMERE AT SØGE

Samtidig introduceres en ny søgefunktion som gør det lettere at navigere både i og mellem ordbøgerne og finde frem til det relevante opslagsord. Fra forsiden kan man nu søge på tværs af alle 12 ordbøger og få adgang til både ældre og moderne dansk fra samme søgefelt.

ØGET BRUGERVENLIGHED

Det nye Ordnet er udviklet med fokus på brugervenlighed og læsbarhed. Blandt andet er oplysninger såsom lydskrift og bøjningsformer gjort lettere at afkode, og platformens tekniske opbygning gør det muligt løbende at forbedre funktioner og brugeroplevelse.

Arbejdet med den nye platform har været muligt takket være bevillinger fra Carlsbergfondet og Kulturministeriet.

Ordnetredaktionen · ordnet@dsl.dk

HAN, HUN OG HEN – DEN DANSKE ORDBOG OPDATERES MED NYE ORD, NYE FASTE UDTRYK OG NY BRUG AF PRONOMINER

I slutningen af juni opdateres *Den Danske Ordbog* med nye ord og revisioner af faste udtryk og eksisterende opslag. Blandt de nye ord og udtryk er fx *dataetik*, *pommes*, *rodbehandle*, *spurgt* og *udekat*.

Nye i ordbogen er også de kønsneutrale pronominer (stedord) *hen* og *hens*, og pronominerne *de*, *dem* og *deres* har fået tilføjet nye betydninger der illustrerer at de kan benyttes om én person.

Kønsneutrale pronominer er nu så udbredte i dansk at de har fundet vej til *Den Danske Ordbog*. Den nye måde at bruge pronominer på vidner om at der er opstået nye måder at tale om os selv og hinanden på – specifikt det at kunne omtale og tiltale mennesker uden at fokusere på deres køn.

Sprog udvikler sig hele tiden, nye ord opstår, gamle ord ændrer betydning eller får nye betydninger efter hvad der er brug for i samfundet. For 30 år siden havde vi ikke ord som *tastaturkriger* og *tyngdedyne*, og ordet *brødkrumme* fik først betydningen »entydig angivelse af hvor man aktuelt befinder sig i en hjemmeside- eller dokumentstruktur« i 2005. De ord opstod i dansk fordi sprogsamfundet havde brug for dem, og det samme gælder for ordene *hen* og *hens* samt de nye betydninger af *de*, *dem* og *deres*.

Det er vigtigt at pointere at vi tilføjer nye betydninger af pronominerne *de*, *dem* og *deres* til ordbogen – vi ændrer ikke de eksisterende betydninger. Ordene betyder således fortsat det de altid har gjort. Og som med alle andre ord i *Den Danske Ordbog* er det helt frivilligt om man ønsker at bruge disse sproglige nydannelser. Til gengæld er det nu muligt at slå dem op.

DDO-redaktionen · ddo@dsl.dk

KOMMENDE DSL-UDGIVELSER

I maj måned udkom Frank Jæger: *Tidlige digte* i serien *Danske Klassikere*, hvilket man kan læse mere om på side 4 i dette nyhedsbrev. Men allerede nu kan vi godt begynde at glæde os til nogle af efterårets udgivelser:

HOVEDSTRØMNINGER I DET 19. AARHUNDREDES LITTERATUR

Georg Brandes' berygtede og rebelske forelæsningsrække om litteraturens hovedstrømninger er uomgængelige for alle der ønsker at orientere sig i dansk og europæisk litteratur. Udgivelsen består af tre bind og er planlagt til at udkomme i august måned på forlaget Gutkind (læs mere på side 5).

STEMMER FRA DANSK MIDDELALDER

Storværket *Stemmer fra Dansk Middelalder* udkommer i fem bind, smukt illustreret af Simon Væth. Værket fordeler sig tematisk: De to første bind udfolder *det høviske ideal*, det tredje bind omhandler *historie og verden*, det fjerde bind fremlægger tidens tekster om *viden og tro*, og det femte bind bærer overskriften *liv og sjæl*. Alle bind udgives i august måned på Syddansk Universitetsforlag, hvorfra de også kan købes både samlet og enkeltvis.

OLE RØMERS OPDAGELSE AF LYSETS TØVEN

I anledning af 350-året for Rømers opdagelse udkommer *Ole Rømers opdagelse af lysets tøven* ved Gorm Tortzen og Claus Fabricius. Det kan du læse mere om på side 6. Bogen udgives på Syddansk Universitetsforlag, hvorfra den også kan erhverves.

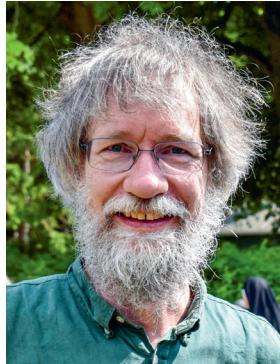
Illustration ved Simon Væth.

Tine Nordentoft Thorsen · tnt@dsl.dk

NY FORMAND FOR DSL'S BESTYRELSE

På Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs årsmøde i maj valgtes ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen til ny formand for selskabets bestyrelse. Sebastian Olden-Jørgensen (f. 1964) er lektor i historie ved Saxo-instituttet, Københavns Universitet. Hans forskning drejer sig om dansk og europæisk historie i tiden ca. 1500-1800, og blandt hans særlige forskningsinteresser er hofkultur, kultur- og lærdomshistorie og historiografi. I DSL-sammenhæng har han bidraget til udgaverne af Ludvig Holberg, Johannes Jørgensen og Anders Bording.

Sebastian Olden-Jørgensen afløser dr.phil. Johnny Kondrup, professor i nordisk litteratur ved Københavns Universitet, der har be-

klædt formandsposten siden 2021. En varm tak til Johnny Kondrup for hans store indsats for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

Ny formand for DSL's bestyrelse er Sebastian Olden-Jørgensen. Foto: Kuno Arnkilde.

UNDER STREGEN

DU BLIR HVAD DU SPISER

En række dyr fra sildehajer til lammegribbe betegner vi efter deres (formodede) primære fødeindtag. Andre eksempler er: musvåger og menneskehajer. Men forleddet kan også have andre årsager: tigerhajer og zebrafinker er således navngivet efter deres udseende. Hos fårekyllingen er der formentlig slet ikke tale om får, men om et gammeldansk ord *far* der betyder 'ulykke; ulykkestilfælde'. Og hestemakreller har ikke udviklet en særlig appetit for det store landlevende pattedyr, i deres tilfælde er forleddet en almindelig nedsættende betegnelse. Den optræder også i fx *hestekastanje*.

Simon Skovgaard Boeck · ss@dsl.dk